

Таджикистан е планинска държава. 93% от нейната територия е заобиколена от планини, принадлежащи към най-високите планински вериги в Централна Азия: Тиан - Шан и Памирс са едни от най-високите. Почти половината от територията на Таджикистан е разположена на повече от 3000 м. над морското равнище, а огромните планини са разпокъсани навсякъде от проломи и каньони, през долната част на които текат много реки. Трябва да се отбележи че планините на Таджикистан са възникнали в различни епохи. Ние можем да ги разглеждаме една след друга: Кураменианската планинска верига и планините на Моголтау са в далечния север на републиката, навлизайки в структурата на западната част на Тиен - Шан. Кураменианската планинска верига се разтила почти на 150 км. Най-високият връх е Бобоиоб, който е висок 3768м., разположен е в североизточната част на планинската верига. Цялото продължение на планинските вериги от запад на север е почти 1000км.

Климатът на Таджикистан е континентален и се характеризира с остра сезонна и дневна нестабилност. Студената зима преминава в дъждовна пролет, която бързо бива заменена от сухо лято, с изключение на Памир. Таджикистан принадлежи към две различни климатични области - азиатска и централно азиатска. Средната температура през януари в равнинните полета и предпланините варира от -2 до +2 градуса С. Средната температура през юли надхвърля 31градуса С в равнинните полета и падат до 10 градуса С. Есенният период се характеризира с неустойчиви температури (от -3 -5 до +36 38 градуса С). Средната влажност зависи от въздушната температура. Облачността е различна. Тя е максимална през зимно - пролетния сезон и намалява през лятото и ранната есен. Планинските ветрове се появяват само високо в планините. Снегът е само 15% - 20% на година, високо в планините достига 100%.

Природните ресурси в Таджикистан са: алуминий, нефт,

природен газ, стомана, цинк, живак, злато, калай, волфрам, сол, карбонат, скъпоценни и полускъпоценни камъни.

През десетилетията след 1924г. в резултат на социално икономически трансформации Таджикистан се превръща в напреднала аграрно-индустриална държава. Активното население прави 34,4% от цялото население на републиката (67,8% от които са мъже). 97,7% от населението са образовани, като 55% от тях имат средно образование и 7,5% висше образование. В края на 90-те години около 400 индустриални предприятия са действали в Таджикистан, в тях са работили около 215 000 инженери и наемни

работници. Отрасълът на тежката индустрия е имал около 60% от индустриалната продукция, а леката и хранителна промишленост 40%. Основните раздели на тежката индустрия са електричество, машиностроене, минна индустрия, цветна металургия, произвеждане на строителни материали и химическа индустрия. Цветната металургия добива руда на цветни и редки метали - цинк, живак, волфрам, молибден и злато. Основен раздел на леката индустрия са храна, памук, обувна индустрия, копринена индустрия и килимна промишленост.

Таджикистан заема едно от първите места като произвежда 300млрд. кв. часа на година, добивани чрез ВЕЦ. Основата на получаване на електричество в Таджикистан са ВЕЦ. ВЕЦ в Нурек са сред най-мощните централи в света.

Средната гъстота на населението в Таджикистан е 42,1 човека на кв. км. Изцяло са заети долините Гисар и Вакш и региона Куджан. Повече от 75% от населението живее в долини. Тука градкото население стига до 95% докато през 90-те години е било около 35%. Таджикистан е многонационална република. Голямата част от населението 70% прави таджикистанците преобладаващи във всички региони на републиката. На нейната територия също така живеят узбекистанци, руснаци, украинци, киргистанци, туркменистанци, араби, азиатски цигани и евреи.

В Таджикистан има ислямска и християнска религия. Също така тук има и няколко ислямистки секти. В миналото юдейзмът е бил широко разпространен в много от големите градове. В средата на XI в. се приема ислямът. Скоро след това се образуват и двете най-големи ислямски секти, които съществуват и до днес. Те са: Сунизъм и Шийзъм.

Според Конституцията на Таджикистан националният език е таджикистански. Конституцията гарантира на всички хора, живеещи в Таджикистан правото и възможността да използват език. В езика на масмедиите (вестници, телевизия и радио) наред с таджикистанския се използват руски и узбекистански.

Първото независимоТаджикистанско правителство се приспособява към традиционната съветска формула на министерско управление и реверанс към режима в Москва. Президентската служба на републиката е установена през 1990г., следвайки примера, поставен от централното управление в Москва. До създаването на краткотрайно коалиционно правителство през 1992г. всички парламентарни позиции се държат от

членове на комунистическата партия. След декември 1992г. властта е в ръцете на противниците на реформата. Тогава бившите съюзници в този лагер си съперничат за властта по между си.

През 1994г. Таджикистан приема нова Конституция, която възстановява длъжността на президента, трансформирайки съветската върховна ера във Върховно събрание (Маджлиси Оли). Конституцията приема гражданските права и частната собственост, също така приема, и че съдебната власт не е напълно независима. Механизмът, чрез който Конституцията е била формално приета е бил референдум, състоял се ноември 1994г. Избирателната бюлетина се появява едновременно с гласуването за президент, независимо че тази длъжност не е съществувала легално, докато Конституцията не я е ратифицирала.

Президент на Таджикистан е Имам Али Рахмонов, роден на 05.10.1952г. в село Дангара. През 1992г. завършва Таджикския национален университет със специализация Икономика. Той е бил и председател на Върховния съвет на Р. Таджикистан. Своята професионална активност Имам Рахмонов започва през 1971г. като електротехник на мандра в град Курган-Тубе. От 1972-74 е служил в съветската армия. През ноември 1992г. е избран за председател на изпълнителния комитет. На 19 ноември на 16-то заседание на Върховния съвет на Таджикистан, Имам Рахмонов е избран за председател на Върховния съвет. На 06.11.1994г. той е бил избран за президент на Таджикистан, и на 16.11.1994г. дава клетва, и веднага е преизбран за президент за период от 7 год. в съответствие с промените, въведени в Конституцията.

Маджлиси Оли - парламентът на Р. Таджикистан е висш представителен и законодател орган. Маджлиси Оли се състои от Маджлиси Мили и Маджлиси Намоиандагон. Срокът на управление на Маджлиси Оли е 5 год. Учредяването и дейността на Маджлиси Оли е решено чрез Конституционен закон. Маджлиси Намоиандагон се избира на базата на всеобщо равно и директно избирателно право с тайно гласуване. Маджлиси Намоиандагон действа на постоянна и професионална основа. За техен представител може да бъде избран гражданин не по-млад от 25години. 3/4 от Маджлиси Мили се избират по непряк начин с тайно гласуване на среща на хора, представители на Горно – Бадакшанските автономни региони и градове. В Маджлиси Мили Горно - Бадакшанските автономни региони, отделните региони, гр. Душанбе и други градове и области имат равен брой представители. 1/4 от членовете на Маджлиси Оли се назначават от президента на Р. Таджикистан. Маджлиси Оли действа на базата на свикване. За членове на Маджлиси Оли могат да бъдат избирани и назначавани хора, които са навършили 35 год. и имат висше образование. Всеки бивш президент на републиката е пожизнен член на Маджлиси Оли, разбира се ако той не откаже тези права.

Президентът е първият избран чрез законодателни избори през 1990г. През първите директни президентски избори, проведени през 1991г., ръководителят на бившата комунистическа партия Рахмон Набияев спечелва гласуването. Длъжността на президент е премахната през ноември 1992г. и после възстановена през 1994г. чрез конституционен референдум, който законно я одобрява. На президентските избори през ноември 1994г. Рахмонов печели гласуването, което не е одобрено от опозицията и е осъждано от нея и от западните наблюдатели като подправено. Единственият опонент на Рахмонов бил Абдумалик Абдулоянов. Министерският съвет е отговорен за управлението на правителствената дейност. Президентът определя първият министър и другите членове на съвета с одобрението на Върховното събрание. През 1996г. Министерският съвет включва 15 министъра, 6 заместник –министъра, председателният съветник по националните икономически въпроси, секретарят на Националният съвет за сигурност и председателят на Националната банка на Таджикистан.

Конституцията от 1994г. определя съдебното право като независимо, включително на национално ниво – Върховният съд, Конституционният съд, Върховният икономически съд и Военният съд. Горно- Бадакшанските автономни провинции имат местен съд. Съдиите са назначавани в срок от 5години и теоретично са подчинени на Конституцията. Президентът си запазва правото да освобождава съдиите и на практика в Таджикистан все още липсва независима съдебна система след приемането на Конституцията. През юни 1993г. Върховният съд действа в интерес на режима на Рахмонов, като забранява всичките 4 опозиционни партии и всички организации, свързани с коалиционното правителство от 1992г.

Върховното събрание е избрано директно за период от 5год. Според Конституцията всеки гражданин, който е минимум 25 годишен, може да участва в изборите. Върховният съвет (който е еднокамерен), състоящ се от 230 места, е избран през 1990г., включвайки 227 комунисти и 3-ма членове на други партии. Конституцията приема през ноември 1994г. 181 членна колегия, която да замени Висшия съвет (Върховния). На първите избори през февруари 1995г. са избрани 161 представители и 19 от оставащите 20 и на следващия кръг – един месец по-късно. На парламентарните избори през 1995г. около 40 места са били неоспорвани и според слуховете много кандидати са били бивши съветски регионални и местни служители. 60-те комунистически представители, които са били избрани дават на Рахмонов солидна подкрепа в законодателния отрасъл. Според чуждите власти, както президентските избори от 1994г., така и парламентарните избори, не са считани за свободни и честни.

През 1920г. членовете на съществуващата в Таджикистан комунистическа партия се увеличават значително. В советският период руснаците си запазват доминиращата позиция. В средата на 1980г. комунистическата партия на Таджикистан има приблизително 120хил. члена, от които почти 2/3 представляват градските региони, области и организации в цялото правосъдие. Комунистическият младежки съвет (Комсомол), който изпраща повечето от бъдещите партийни членове, има повече от 550хил. члена през 1992г. Края на съветската ера свидетелства за помрачаването на интереса към членството в партии, въпреки привилегиите и възможностите, които партията може да предложи. През 1989г. много райони губят своите членове много по-бързо, отколкото новите членове могат да бъдат набрани. След Гражданската война комунистическата партия остава най-голямата партия в държавата, въпреки че нейните членове са далеч по-малко, отколкото са били в късната съветска ера. През 1990г. партията реструктурира своята организационна мрежа. Комунистическите кандидати се представят добре в законодателните избори през 1995г., въпреки че те не печелят пълно мнозинство.

Към края на 80-те и началото на 90-те год. се установяват опозиционните партии, представящи разнообразие от светски и религиозни възгледи. През 1991г. –1992г. тези групи започват да водят борба с тези, които искат да запазят стария ред. През лятото на 1992г. борбата ескалира в Гражданска война, която отнема живота на десетки хиляди. Клон на Ислямистката Възрожденска партия (ИВП), е установен в Таджикистан през 1990г. с първоначални членове, наброяващи 10хил. Имало е съмнения, че ИВП е действала тайно още през 1970г. Други две партии – Демократичната партия и Растокез също били забранени, в резултат на това, че никоя опозиционна партия не е имала официално разрешение преди 1993г. Както Демократичната партия, Растокез е открита през 1990г. със значителната подкрепа от интелектуалното общество. Възгледите към нея като опозиционен народен фронт направиха Растокез изкупителна жертва за демонстрациите, бунтовете и размириците в Душанбе през февруари 1990г. През 1992г. тези и други опозиционни партии изиграват важна роля в опозиционното движение, което принуждава президентът Набияев да се оттегли. От Гражданската война насам в Таджикистан функционират няколко нови политически партии. Някои са организирани около група интереси, а други около силни личности, като например бившия министър Абдумалик Абдуложанов. В Таджикистан съществува и демократична група, която е открита през 1991г.

В национално ниво, провинциите и градовете имат своя собствена избирателна асамблея. В това правосъдие изпълнителен орган е председателят на Съвета на народните представители, чийто членове са избрани за период от 5 години. Председателят е назначен от президента. В ранния период на независимост Таджикистан е имала 4 провинции: Ленинобод на север, Кургонтета и Кулоб на юг и Горно –Бадакшанската автономна провинция на югоизток. Точният статут на тези райони е неясен, защото сепаратисти са ги обявили като автономни републики, дори

когато правителството не винаги ги е наричало провинции. В началото на 1988г. Кургонтета и Кулоб са били сляти в една провинция, наречена Калтон. Двете части са били разделени отново между 1990г. и 1992г. Големият регион, простиращ се от западно-централната граница през Душанбе до северно-централната граница, е под директен федерален контрол.

Таджикистан има Министерство на Външните работи близо 40год. преди да стане независима държава в края на 1991г. Докато е била част от Съветския съюз, републиката е нямала възможност да води своя собствена дипломация. Важна цел в новата независима таджикистанска външна политика е била да увеличи своите възможности чрез развиването на взаимоотношения с колкото се може повече страни. Лично дипломатическо внимание се отделя на две групи държави: другите бивши съветски републики и съседите, които са близо до Таджикистан – Иран и Афганистан, населени с близки по култура хора. В същото време Таджикистан осъществява контакти с много други държави, включително САЩ, Турция и Пакистан. През 1995г. Таджикистан отваря своето първо посолство извън бившия Съветски съюз, а именно в Турция.

Вносната и износната дейност на Таджикистан са свързани с 749 предприятия от външно икономическия сектор, официално публикувани в Министерството на икономиката и външните икономически връзки, включително 515 колективни държавни стопанства. Според информацията на държавната статистическа агенция към правителството на Република Таджикистан, търговските икономически партньори са 71 държави в света, от тях 10 са държавите на ОНД. В периода януари - август 2000г. външнотърговския оборот на Република Таджикистан, включващ електрическата енергия и природния газ възлиза на 266 млн. долара със САЩ, и са надхвърлили нивото от предната година с 11% или 92 млн. долара. В същия период изнесените стоки са на стойност 522.22млн. долара, което е с 19% повече от периода януари - август 1999г. Внесените стоки в Републиката са на стойност 443млн. долара, което е с 2% повече от предната година. Делът на страните от ОНД във външнотърговския стокообмен е 66% или 637млн. долара, а на по-отдалечените страни е 34%. Дефицитът по търговския баланс със страните от ОНД е отрицателен и възлиза на 94,4 млн. долара. При износа не голямо предимство имат страните от ОНД и то възлиза на 52% или 271млн. долара. При вноса значителен дял се заема от страните от ОНД - 83% или 365,6 млн. долара. Делът на електроенергията във външнотърговския обмен възлиза на 16% . За периода януари - август 2000г. неговият износ е бил 2855,3 млн. киловат/часа за 85млн. долара. Вносът на природен газ възлиза на 475 млн. куб. м. или на 23 млн. долара. 54,5% от износа на републиката се пада на алуминия. За периода януари-август 2000г. са изнесени 179,7хил. тона на стойност 285, 2млн., от тях - значителна част на стойност 160млн долара в далечни държави. Износът на памучни тъкани възлиза на 36, 9 тона или на стойност 41,4 млн. долара и е намалял в сравнение с предходната година с 17,5% или с 8,7 млн. долара. Доставките в далечните страни са намалели с 27%, а тези в

страните от ОНД са се увеличили с 86%.

Таджикистан започва събирането на своите собствени войски през февруари 1993г. Първите единици са взети от въоръжения отряд на народната армия, участвали в гражданската война. В новата армия тези отряди първоначално пазят своята самоличност и своите стари командири. Пречка за развитие на сплотена войска е, че някои войници отказват да се подчинят на по-висшестоящите, също така и нещастните случаи, резултат на бойща между военните единици. В началото на 1996г. въстанието на първи батальон от таджикистанската армия довежда до свалянето на министър –преседателя и заместник –министъра. В средата на 1990г. таджикистанската армия наброява около 3000 души. Руснаците, повечето от които ветерани във войната с Афганистан, съставят почти 3/4 от офицерския корпус. Руският министър на отбраната осигурява материали и принадлежности дълго време в помощ на таджикистанската армия. В средата на 1990г. Таджикистан няма въздушни войски и разчита на руската въздушна сила. Все пак правителството на Душанбе изявява желание за закупуването на няколко хеликоптера за военни нужди и формиране на военновъздушна ескадрила.

В Таджикистан въпреки отсъствието на добри пътища моторният транспорт е най-разпространеният начин за предвижване. Мрежата от магистрали в Таджикистан е дълга 13хил. километра. Освен това пътната мрежа е разпръсната неравномерно по територията на републиката и нейната структура зависи от гъстотата на населението. В планинските региони пътната мрежа е слабо развита и има лоша повърхност. Въздушният транспорт има голяма стойност за републиката, която все още няма директен достъп до морето. За момента въздушният транспорт служи като “мост”, свързвайки я с външния свят. Заради сложните релефни условия железопътният транспорт не е развит в републиката. Общата дължина на железопътният транспорт е общо 474км. В днешно време общият брой на локалните телефонни станции е 247хил. номера, поддържани от 80 градски станции и от множество малки станции, разположени в селските области. Статистиката сочи, че се падат по 4 телефона на 100 човека. Според тази информация Таджикистан заема последно място от страните в ОНД и Централна Европа. До скоро е нямала автоматична линия с външните страни. През декември 1998г. се появява Интернет. Националната компания “Telecom Technology” става техният първи и основен източник.

Въпреки че, Таджикистан е най-бедната измежду страните Казакстан, Узбекистан, Киргистан и Туркменистан, тя има и своите богатства. Има прекрасна литература, придобила световна слава, красиви и величествени планини, разбира се още много други ценности в различни сфери от нейния живот. А в резултат на социално –икономически трансформации през десетилетията след 1924г., Таджикистан се превръща и в напреднала аграрно – индустриална държава.

